

Leuven natuurlijk

Zomerkatern van Natuurpunt Leuven

Natuurpunt Leuven herstelt een robuust leefgebied voor Kamsalamander in Wijgmaalbroek

Volwassen mannetje Kamsalamander. Foto Hugo Willocx

Wie is de Kamsalamander?

De kamsalamander is onze grootste inheemse watersalamander. Vrouwtjes kunnen tot 18 cm. groot worden. Mannetjes blijven met 16 cm. iets kleiner. Ze hebben een opvallend gele of oranje buik met een zeer variabel patroon van zwarte vlekken: dit patroon is voor elk individu uniek, net zoals een vingerafdruk bij mensen. Voor de rest is het dier overwegend donker- tot roodbruin gekleurd, met talrijke witte stippen op de flanken en zijkant van het hoofd. De kamsalamander dankt zijn naam aan de typische kam van de mannetjes tijdens de voortplantingstijd; deze kam heeft zeer diepe en onregelmatige uitsnijding en is duidelijk gescheiden van de staartkam. In de paartijd mag het uiterlijk altijd wat meer zijn: ook de zijkanten van de staart zijn dan opvallend gekleurd met een zilverwitte streep.

Het leefgebied van Kamsalamander bestaat uit een kleinschalige landschap met heel hagen, houtkanten, bosjes in de buurt van water, vooral kleinere waterpartijen met een goed ontwikkelde waterplantenbegroeiing.

Steun ons project Kamsalamander

Voor Natuurpunt Leuven is het poelenproject een concreet, uitdagend en duur project. Om het project financieel te steunen, vragen we graag uw medewerking. U kan hiervoor een gift storten op rekening nummer 293-0212075-88 met vermelding van project Wijgmaalbroek-Kamsalamander (project nr 9945). Voor giften vanaf 30 euro ontvang je automatisch een fiscaal attest.

Beste Natuurpunter,

Countdown 2010 in Leuven:
geen woorden maar daden

Natuurpunt Leuven zet zich met concrete acties in voor het jaar van de Biodiversiteit. Na ingrijpende natuurherstelwerken op de Koeheide en het Lovenarenbroek is het nu de beurt aan Wijgmaalbroek. Samen met het Regionaal landschap Dijleland werken vrijwilligers hier aan het herstel van het leefgebied van een zeer bijzondere soort. Uw lidmaatschap maakt wel degelijk een verschil maakt om de natuur rond Leuven te behouden en zelfs te herstellen. Natuurreservaten vormen een belangrijke maatschappelijke meerwaarde en worden onmisbare groene longen rond het steeds dichter bebouwde Leuven. Dankzij uw steun kunnen we deze reservaten uitbouwen. Door ons ledenaantal en de uitstekende natuurkennis van onze vrijwilligers slagen we er ook in om samen met Regionale landschappen, het stadsbestuur, provinciebestuur projecten op poten te zetten die het lokale afdelingsniveau eigenlijk te boven gaan.

De kamsalamander is onze grootste inheemse watersalamander. Ondanks zijn robuust uiterlijk

heeft deze soort in Vlaanderen en zelfs in Europa hard te verduren. Binnen ons natuurreservaat Wijgmaalbroek komt nog één populatie voor. Om de soort een duurzame toekomst te bieden, heeft Natuurpunt Leuven samen met het Regionaal Landschap Dijleland een ambitieus poelenproject uitgewerkt.

Maar het gaat om meer dan de Kamsalamander alleen: Wijgmaalbroek was vroeger een lappendeken van kleine weilandjes, allemaal omgeven door houtkanten met zwarte els, meidoornhagen, wilgen. Voor de opkomst van de weidebadkuip moesten de koeien ook drinken, dus in elk weiland was een poel nodig. Wijgmaalbroek moet toen letterlijk gekrioeld hebben van leven. De Kamsalamander is de ambassadeur van dit landschap en daarom zetten we graag volop op deze soort.

Geert Sterckx
15 mei 2010

Kamsalamanderleefgebied in Wijgmaalbroek. Foto Geert Sterckx

Tussen november en maart overwinteren volwassen kamsalamanders op het land in houtkanten of bosjes. Ook buiten de paartijd vind je ze vooral onder strooisel, in dicht begroeide graslanden, onder stenen,... Ze eten vooral kleine insecten, larven en kreeftachtigen.

Vanaf februari trekken de mannetjes en vrouwtjes naar de voorplantingspoelen. Na een imposante paringsvertoning van de mannetjes, zetten de vrouwtjes hun eitjes af tussen de waterplanten. Ze legt deze eitjes één voor één af en vouwt ze tussen de plantenbladeren om ze te beschermen tegen predatoren.

De larven eten vooral watervlooien, muggenlarven maar ook hun kleinere soortgenoten staan op het menu. Daarvoor moeten ze dikwijls op jacht in de lichtrijke plekjes aan de oppervlakte van het water. Daar zijn ze echter zeer kwetsbaar voor andere vissen, roofinsecten of salamanders. Ze kunnen alleen maar overleven als er voldoende dekking is van waterplanten om zich snel te verstoppen.

Bedreigd in Europa

Ondanks zijn robuuste uiterlijk gaat deze soort in grote delen van West-Europa achteruit. Een eerste reden is zeker het verdwijnen van waardevolle waterpartijen door verdroging en watervervuiling. Door de sterke watervervuiling zijn veel poelen veranderd in weinig begroeide, lege plasjes die nauwelijks dekking bieden. Omdat de jonge larfjes door hun voedingsgewoonten net veel dekking nodig hebben, heeft deze soort het extra moeilijk in vergelijking met

Eitjes van Kamsalamander tussen waterplant, bron: Wikimedia common. Foto Piet Spaans

Pas uitgekomen larven zijn gestreept en hebben nauwelijks zichtbare kieuwen, bron: Wikimedia common. Foto Piet Spaans

Middelgrote larve met goed ontwikkelde kieuwen, bron: Wikimedia common. Foto: Piet Spaans

Verspreiding van Kamsalamander in Vlaanderen vanaf 1995. Bron Hyla

veel andere soorten. Door schaalvergroting in de landbouw en verdroging van veel valleigebieden is ook het aantal visvrije poelen enorm achteruit gegaan. Daarnaast worden ook geschikte landhabitats steeds zeldzamer. Kleinschalige landbouwlandschappen met veel hagen, bosjes en extensieve graslanden waren vroeger de algemene norm maar zijn nu zeldzame pittoreske vakantiebestemmingen in grote delen van West-Europa.

In Vlaams-Brabant komt de soort nog slechts langs enkele grotere riviervalleien voor, in een steeds kleiner aantal vindplaatsen. In gans Vlaanderen en Nederland is hij sterk bedreigd en staat op de Rode Lijst. Ook in Europa is het één van de soorten die het meest achteruit gaan. Daarom staat hij ook op de soortenlijst van de Habitatrichtlijn. De Habitatrichtlijn is één van de belangrijkste wetgevingen van de Europese Gemeenschap inzake natuurbehoud. Voor de Kamsalamander betekent het concreet dat Vlaanderen voldoende leefgebieden moest aanwijzen voor deze soort en passende maatregelen moet nemen om de soort duurzaam te behouden. Hiermee landen we dan vanaf Europa in Wijgmaalbroek: hier vind je nog de kleinschalige mengelingen van oude loofbosjes, valleigraslanden en haagjes en...één populatie kamsalamander in de poel van ons reservaat. Vlaanderen heeft het gebied dan ook aangekondigd als Habitatrichtlijngebied en met ons reservaat willen we net die natuurwaarden versterken. Kamsalamander vormt hiervoor een dankbare paraplu-soort: als de poelen en het landschap voor deze veeleisende rakkers in orde zijn, dat weten we dat zeer veel andere dieren en planten van heldere poelen en hun oevers zullen heropleven.

Herstel van een robuust leefgebied in Wijgmaalbroek

Het Regionaal landschap Dijleland werkt sinds enkele jaren mee aan het Vlaams-Nederlands project SOLABIO. Dit staat voor 'SOorten en LANdschappen als dragers voor BIOdiversiteit' en wil de biodiversiteit in de grensregio Vlaanderen-Nederland te doen toenemen en de waardevolle landschappen te herstellen. In het kader hiervan ging

het Regionaal landschap op zoek naar partners om een soortenbeschermingsplan voor Kamsalamander uit te werken. Uit een eerste verkenning bleek dat Wijgmaalbroek zeer geschikt was voor acties: het landschap is nog relatief gaaf en het gebied is nog niet verdroogd zodat je effectief poelen kan uitgraven die tot minstens ver in de zomer voldoende water houden. De conservator Mark Lehouck, een medewerker van HYL A, de werkgroep voor amfibieën en reptielen van Natuurpunt, was direct enthousiast. Natuurpunt had hier recent een aantal weilanden en populierenbosjes aangekocht, waar je zonder veel natuurschade poelen kan aanleggen. Natuurpunt Leuven heeft dan zelf een voorstel gemaakt voor het Regionaal landschap: waar moeten de poelen komen, hoeveel, hoe moet zo een poel eruit zien en is er nog iets nodig in de omgeving? We lichten hieronder de belangrijkste krachtlijnen uit.

Eén is geen

Actueel ligt er in het reservaat slechts één geschikte poel voor Kamsalamander. Als hier iets misloopt (te vroeg droogvallen, plots sterke toename van visbestand,...) sterft de soort uit in heel de omgeving. Om een sterke populatie te krijgen leg je best één of meer clusters van enkele geschikte voortplantingspoelen aan, veel beter dan één

grote waterpartij. Binnen het natuurreservaat worden er 5 poelen aangelegd met een oppervlakte die varieert tussen 50 en 100 m². Een eerste cluster van 3 poelen komt ter hoogte van de Wijgmaalbroekstraat aan de weilanden bij de hoogspanningslijn. Daarnaast komen er 2 poelen aan, circa 300 m noordwaarts langs een populierenbosje langs het fietspad.

Als kers op de taart doet ook de Stad Leuven mee aan het project: in het stedelijk natuurreservaat De Dijlemeander komt er tevens één poel voor deze soort.

Kwaliteit boven alles

Een geschikte voortplantingspoel houdt bij voorkeur jaar-rond water. In zeer droge zomers mag hij pas laat (niet voor augustus) droogvallen. Daarom moeten de poelen voldoende diep zijn (tussen 1,4 en 1,8 m). Om een maximum aan ondiepe oeverzones te maken, hebben alle poelen een onregelmatige vorm met schuine oeverprofielen, vooral langs de noord-oostzijde. Hier kan het water van de poel snel opwarmen in de zon waardoor de larfjes en hun prooi-diertjes sneller kunnen groeien. Ook de omgeving van de poel krijgt aandacht: in het weiland wordt de afgegraven grond gebruikt om diepe inrijsporen van zware machines

Poel in Wijgmaalbroek. Foto Geert Sterckx

van vroeger grondgebruikers te herstellen. Daarnaast legt Natuurpunt een grote takkenwal aan op enkele meters van de meest noordelijke poel zodat ook de volwassen dieren dekking hebben in het grasland.

In het populierenbosje wordt de grond afgevoerd zodat er terug natte ruigten kunnen ontstaan rond de poel. Hier leggen we in een latere fase ook een houten vlonder aan, direct naast het fietspad. Omdat deze percelen nog maar net erkend zijn als reservaat konden we de aanleg van deze natuureducatieve infrastructuur niet eerder inplannen. Op termijn krijgen wandelaars wel direct zicht op deze 2 poelen. Deze vlonders zullen ook zeer nuttig zijn voor natuureducatie: onder begeleiding van gidsen kan men er beestjes vangen en waarnemen en zo heel het leven in de poel ontdekken.

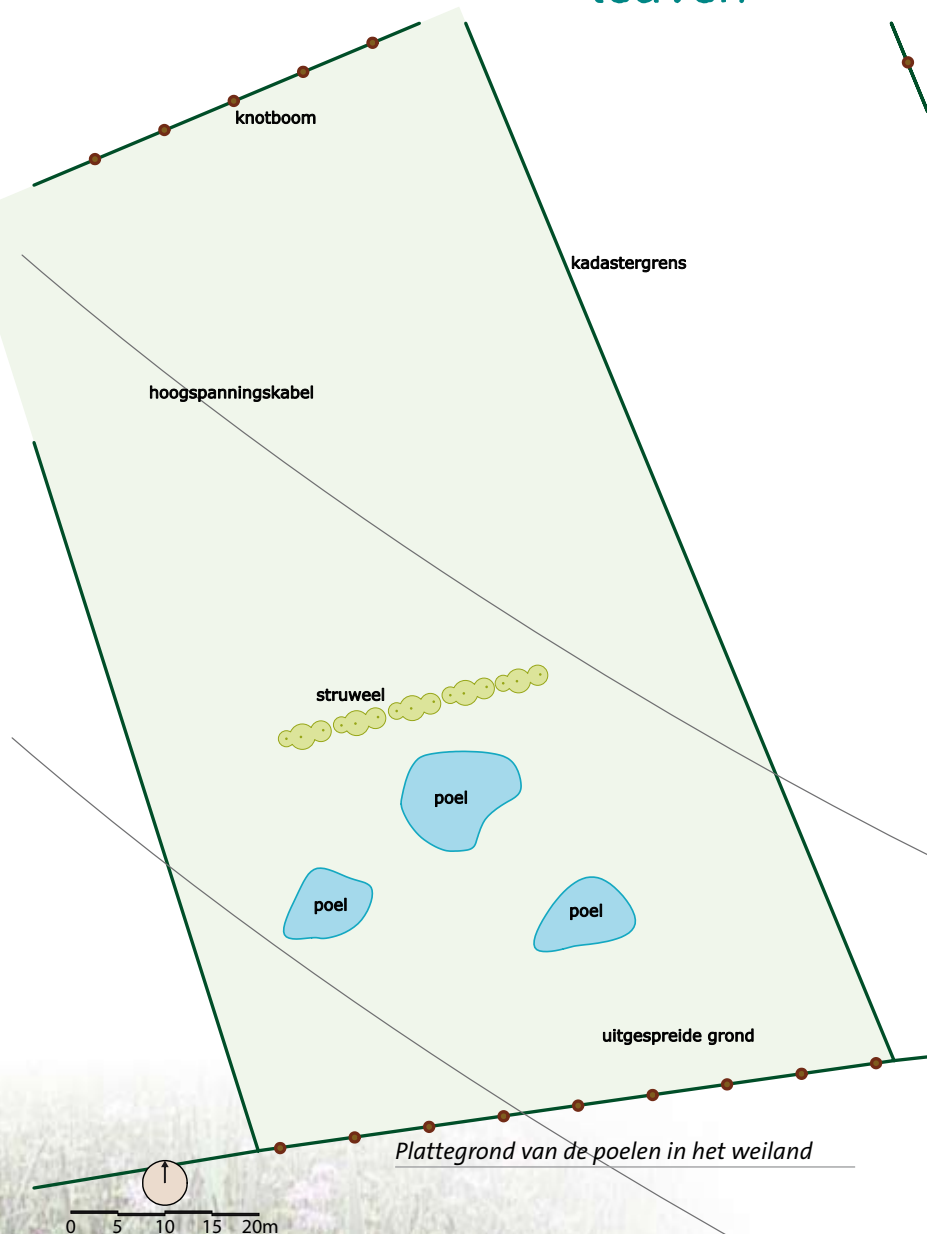
En dan aan het werk

Het uitgraven van de poelen gaat normaal door in augustus 2010. Dit valt samen met de grote graafwerken die nu ook al gebeuren voor de aanleg van de aardgasleiding, zodat de bijkomende verstoring van het natuurgebied te verwaarlozen is. Zodra de werken echt uitgevoerd worden, hoort u meer van ons.

Meer informatie:

www.hylawerkgroep.be
www.natuurpuntleuven.be

*Geert Sterckx, Mark Lehouck en
het beheerteam van Wijgmaalbroek*

Colofon

Natuurpunt Leuven,
Weldadigheidsstraat 30, 3000 Leuven

Geert Sterckx 016 22 90 24
Mark Lehouck 016 44 49 36
Eddy Macquoy 016 22 37 09

Websites

www.natuurpuntleuven.be
www.natuurpunt.be/wijgmaalbroek
www.koeheide.be

Teksten: Geert Sterckx en Mark Lehouck
Foto's: Geert Sterckx, Hugo Willockx en
Piet Spaans
Lay-out: Luc Nagels

Bijlage bij 'Natuur en Landschap' 2010/2
V.u.: Eddy Macquoy,
Weldadigheidsstraat 30, 3000 Leuven